

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן רבנו הגראי"ל שטיינמן שליט"א
מספריו הק' ומכתבי תלמידים

שנה ב'

גליון 75

פרשת וארא

שנת תשע"ה

פניני הפרשה

על דבר שהי' לו הנאה ממנו. (אילת השחר י"ט, ז).
ביטול הבחירה

הרמב"ם הל' תשובה (פ"ו ה"ג) כתב דאפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים רבים, ועונשו שמונעים ממנו את התשובה, לפיכך כתוב בתורה, "ואני אחזק את לב פרעה" לפי שחטא מעצמו תחילה, והרע לישאל הגרים בארצו שנא' הבה נתחכמה לו. והנה ברמב"ם משמע שאותו פרעה שאמר הבה נתחכמה לו הוא זה שקיבל את המכות, וכן משמע ברש"י להלן פסוק כ"ח "נתן הדין למנוע ממנו תשובה עד שנפרע ממנו וכו' ולמה הי' שולח לו ביד משה וא"ל שלח וכו' כדי להודיע לבאי העולם שבזמן שמונע הקב"ה התשובה לחוטא אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו שעשה בתחילה ברצונו" עכ"ל. והנה למדנו חידוש ברמב"ם, שהרי עצם ענין הבחירה זה חידוש, עד שהטועים אמרו שהאדם מוכרח ואין לו בחירה ח"ו, עי' רמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ה וכדאיתא בב"ב ט"ז א' ביקש איוב להפוך קערה על פי' בראת צדיק בראת רשע וכו', וכאן הרמב"ם כתב שהקב"ה שלח את משה לפרעה ללמד שאין ביד האדם לעשות תשובה, אם אין רצון הבורא שיעשה תשובה, דהיינו מה ס"ד לומר דעד כדי כך גדולה הבחירה ביד האדם לבחור בטוב ולשוב בתשובה מן הרע אפי' נגד רצון ה' ח"ו.

והרי תשובה זה חסד וחידוש שעשה הקב"ה, ואעפ"כ הי' הו"א שהקב"ה נתן אפשרות שאדם יכול לשוב בתשובה ממעשיו הרעים, ושום דבר לא יעצרו אפי' כשאין זה רצון ה', והוצרך ללמד שאין ביד האדם לשוב כאשר הרשע שהקב"ה מונע ממנו את התשובה.

ויש ראשונים דס"ל שפרעה יכל לעשות תשובה, ולדבריהם צ"ל דמש"כ בפסוק ואני אחזק את לב הכונה שאקשה עליו לעשות תשובה ולא שאמנע ממנו, וכענין דאיתא ביומא פ"א א' דכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה [והנה במד"ר י"ג ג' מפורש כדעת הרמב"ם, ובפי' יפ"ת מפרש דפולגתת הראשונים הוא פלוגתת ר"י ור"ל במדרש שם].

ובדעת הרמב"ם נראה, שהקב"ה מנע מפרעה לעשות תשובה רק על חטא זה ולא על חטאים אחרים, דכלפי חטא זה הוא הי' נחשב כמת שאינו יכול לעשות תשובה, והיינו משום דבאמת הוא הי' ראוי למות על חטאו, אלא הקב"ה ריחם עליו שימשיך לחיות, אבל כלפי חטא זה הוא נחשב כמת, דכבר אינו יכול לעשות תשובה.

המפרשים מקשים: למה נענש פרעה הא' חיזק את לבו, והרמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ג מפרש שזה הי' עונשו שלא יעיל תשובה. והרמב"ן מפרש שהקב"ה ידע שאינו רוצה לעשות תשובה, אלא שישלח מפני שלא יכול לסבול המכות, ולזה חזקו שיסבול המכות.

ומ"מ אחרי המכות האנוניות כבר נתמלא סאתו, ומשמע דאחרי המכות האחרונות נוסף פשע, וצריך טעם מה הוסיף פשעו יותר ע"י המכות.

הנה מבואר שאחרי כל מכה טען פרעה שזה בכישוף, והחרטומים ג"כ עשו קצת מזה, וע"כ שבשכל אין מקום להכחיש את האותות כיון שהי' אחרת ממה שהמכשפים עשו, וגם שהמטה של אהרן בלע את המטות של החרטומים, וכן במכת דם דאיתא במד"ר (ט' י') שבספל אחד יהודי ומצרי שותים ושל יהודי הוא מים טובים ושל הגוי נהפך לדם הא' זה מופת שאין להכחיש שיד ה' עושה זה. אלא באמת תמיד רואים בבריאה התגלות כבוד ה', והאדם מחמת התאות והחמדות מחפש תמיד תירוצים ואמתלאות, עד שהוא מסלף את האמת, וכ"כ הסמ"ק (ראה סימן ט) **דכשיש לאדם צרות ואינו שוב בתשובה עובר על וערפכם לא תקשו עוד**, ועי' בפי' פני אר"י בסידור הגר"א (בידיו דיוה"כ"פ) "קשינו עורף" היינו דבלי קשיות עורף האדם הי' צריך לשוב ולא הי' מקום לכפור ביד ה'. אלא שכאן הי' השחתה גדולה מאוד, שגם לאחר המכות עדיין הוא מסלף מפני שאינו רוצה להאמין, כדי שיוכל לשעבד ולצער ששים רבוא איש לעבדים בחנם בכל מיני יסורים ולא כדאי לו להאמין, וכך כל מכחיש בה' הוא מפני תאוותו והוא בודה לו כל מיני תירוצים, ובזה נחתם גז"ד של פרעה, שהקב"ה ירד לסוד מדותיו של פרעה ועמו, שהם כ"כ מושחתים שאפי' בהתגלות כזה בצירוף מכות אינם מסוגלים לרצות לדעת את האמת הגלוי.

היסורים לטובתו

ויאמר אליו אני ה'. ופרש"י "נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני, ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים". צ"ב למה הקב"ה א"ל זה עכשיו, ועוד צ"ב מה הכוונה שכר טוב, ועוד צ"ב מה שאמר ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים דברי, וכי אם הקב"ה הי' שולחו בחנם הי' שייך שיהא טענה, הרי יש הרבה מצות שהם חוקים, ולא יודעים טעמם וחייבים לקיימם.

וי"ל דהנה כשמנתחים חולה רח"ל, אז אע"פ שעכשיו הוא מתייסר מ"מ התכלית הוא לטובתו, וזה מה שהקב"ה אמר למשה דמה שחושב ששלחותו גרמה שיהיה להם יותר גרוע, ומשו"ה אמר למה זה שלחתי תדע שזה לטובתם ומצבם, דומה כעת למי שמנתחים אותו רח"ל, שהיסורים הם לטובתו, וכך שליחותך היא לטובה שע"י היסורים תבוא הרפואה, כי אני נאמן לשלם שכר טוב. (אילת השחר ו, ב).

לב פרעה

פסוק י"ר "כבד לב פרעה". במד"ר (ט, ח) איתא, "מה הכבד כועס, אף לבו של זה נעשה כבד" עכ"ד. אחד הגיע לשוויץ בשנת תרצ"ט, וסיפר כי שמע שהפרופסור של המוזיאון מלונדון, שנמצאים בו הגופות החנוטים של מצרים, סיפר, שכשעסק בגופו של פרעה ראה שלבו עשוי מבשר כבד, והשתומם מזה, וא"ל את המדרש הנ"ל. ובאמת למ"ד במכילתא שפרעה נטבע בים הרי לא חנטו אותו, ולמ"ד שנשאר חי י"א שמלך אח"כ בנינוה, עי' פרקי דר"א (פרק מג') ואולי אח"כ חזר למצרים וחנטוהו שם. (אילת השחר ז, יד).

הכרת הטוב לדומם

פסוק י"ט אמר אל אהרן קח מטף וגו'.

פרש"י לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקח על ידו, והנה אע"פ דלולא היאור לא היו גוזרים להשליך שם את התינוקות, בכל זאת זה נחשב שהיאור הגין עליו ממיתה, כיון דלולא היאור היו יכולים לגזור להמית את התינוקות בדרכים אחרות, ובלא"ה י"ל דכיון שלמעשה, הצלתו היתה ביאור שייך להיות על זה הכרת הטוב.

ובאמת מה שייך לומר שצריך הכרת הטוב לדומם, וכי היאור או האדמה עשו הדבר מרצונם, וע"כ התורה באה ללמד שלעשות דבר כזה יש בו חסרון בהכרת הטוב, כי למעשה התיבה היתה ביאור, וכן האדמה גרמה לו שיוכל להטמין את המצרי. והנה בודאי אם הקב"ה הי' מצוה ל'משה' להכות, לא הי' מניעה מחמת הרגשים אלו, דוכי הוא פוגע ביאור ובעפר בכך שמכה, והרי אדברים עליו הוא לנבא כשמתקדש שם שמים על ידו, וכמש"כ המסילת ישרים פ"א דעלוי גדול הוא לבריות כולם, בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, וכדאיתא בילקוט מלכים (א' י"ח אות ר"ד) שאליהו אמר לפר שנבחר בגורל לנביא הבעל ולא רצה ללכת עמהם כשם שיתקדש ה' על ידו של הפר השני, כך יתקדש על ידך וכשאהרן הכה את היאור והעפר, באמת נעשה רצון ה' על ידם.

ומ"מ הקב"ה לא צוה למשה להכותם, כדי ללמדו וללמדנו שעל האדם להרגיש גם הרגשים כאלו, ואע"פ שלנבא עצמו יש עילוי ושמחה גדולה מכך, מ"מ עליך להרגיש דכיון שנהנית ממנו לא תכנו.

ובשטמ"ק ב"ק (צ"ב ב) מובא: וסיפר רבנו ז"ל על רבו הריא"ף ז"ל וכו' שהוא ז"ל חלה, ונכנס אצל אדם אחד במרחץ שהי' לו בביתו, ונהנה מהמרחץ הנזכר, ואח"כ זימן אותו וישב אצלו עד שיבריא וכיבד אותו הרבה, ועשה עמו טובה והבריא, ובהמשך הזמן האיש ההוא מטה ידו וירד מנכסיו וכו' עד שהוצרך למכור המרחץ הנזכר, ולשום אותו לבעלי חובותיו. ואמר רבנו יצחק ז"ל לא אדון ולא אורה במרחץ הזה לא במכר, ולא בשומא, ולא בשום דבר המתייחד בו, לפי שנתנהניתי ממנו, ואם הי' זה בדומם שאין לו הרגשה, כ"ש וק"ו בני אדם המרגישים בהיזק ובתועלת שיהי' זה שנוי לעשותו והעושהו יוצא משורת המוסר ודרך ארץ עכ"ל. והנה זה הרגשה נוראה בענין של הכרת הטוב, אלא דצ"ב דהא הנאתו היתה מהמרחץ, ומאי נ"מ לענין זה למי שייך המרחץ, ולמה לא רצה לדון בו, וצ"ל דהכוונה שקשה לו לשמוע ריב

ענין בפרשה- אמונה

הנה ממשנת רבנו של"טא בעניני אמונה נכתב בספרו 'מלא פי תהלתך בעניני אמונה', וכאן הבאנו קטעי דברים מדברי רבנו. וראה עוד בגליון פר' אחר מות תשע"ד מה שהבאנו בעניני אמונה

צדיק באמונתו יחיה

הגמ' במסכת מכות (כ"ג עמוד ב') אומרת: דרש רב שמלאי תרי"ג מצות נאמרו לו למשה וכו' 'בא דוד והעמידן על י"א דכתיב מזמור לדוד וכו' 'בא ישעיהו והעמידן על ו' וכו' 'בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחי'. ופרש"י שדוד העמידן על י"א, שבתחלה היו צדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה, אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כ"כ, ואם באו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה, ובא דוד והעמידן וכו' כדי שיזכו אם יקיימו י"א מצות הללו, וכן כל שעה דורות של מטה הולכין וממעטין אותו עכ"ל.

והנה בודאי אין הכונה שמיעטו, ואמרו שאין צריך לקיים את שאר כל המצות חוץ מאלו, ולא שייך שיעברו ח"ו על איזה מ"ע או לא תעשה ויאמרו יש לנו אמונה, אלא כיון שצריכים לקיים את כל המצות בתכלית השלימות, ובדורות הראשונים ה' בכוחם לקיים את כל התרי"ג מצות בכל ההידורים והפרטים, בהתמסרות בכל השלימות, אבל כשראו שהדורות מתמעטין והיה קשה להעמיד בחיזוק את כל המצות שיקיימו בהידור ותכלית השלימות, שאין דומה אדם שצריך להלחם בכמה חזיתות לאדם הנלחם בפחות, דקשה להתחיל הכל בחזק אלא צריך לרכז בפחות דברים, אז ראו הנביאים לקחת ריכוז לחזק לכל הפחות כמה מצות שאם הם יקיימו בתכלית השלימות ממילא יקיימו את כל התורה.

ובא דוד והעמידן על י"א, דאמר שאם יקיימו הדברים האלו בשלימות ממילא יתוקן הכל, וכך כפי שהדורות נתמעטו יותר, הורידו עוד, עד שבא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחי', דהיינו שהאמונה צריכה להיות בתכלית השלימות, דאע"פ שאסור לעבור או לבטל שום מצוה, מ"מ יתכן בשאר מצות שאדם לא יוכל להגיע לכל הפרטים ולהשיג הכוונות ולשתף הלב בעשיית המצות כראוי, אבל אם האמונה אינה בתכלית השלימות הכל לקוי, וזה מוכרח להיות בתכלית, דאם יתחזקו באמונה אמיתית שהוא השורש ממילא יתחזקו בהכל.

והשורש הוא "וצדיק באמונתו יחיה" דכשיש אמונה בלי היסח הדעת אין מקום לחטא, דהחשוב כל הזמן שהכל מאת ד' ואין דבר אחר אינו יכול לחטוא, וזה בא חבקוק והעמידן על אחת, שאם יעבוד ויחזק את האמונה זה עצה נאמנה שלא יהי' מקום לשאר חטאים, כי איך יחלל שבת ח"ו בזמן שיודע שיש הקב"ה שצוה שלא לחלל אותה, וכן בכל דבר כשהאדם במחשבה שיש רק את הקב"ה ומאמין שהוא הכל, ונתן לנו תורה ומצות, שזה הכל נכלל באמונה ממילא הכל הולך טוב.

וצדיק באמונתו יחי' זהו עיקר העיקרים, כשמגיעים לאמונה אז יחי' בין בעולם הזה ובין בעולם הבא, וזהו האושר של האדם להגיע למדה הנכונה של אמונה.

הכל מדוקדק

והנה רגילים לחשוב שעל התחזקות בתורה ובמצות ובמידות טובות צריך לדבר, אבל באמונה הרי אנחנו מאמינים בני מאמינים ואין צריך לדבר, אבל באמת שאין זה פשוט וצריכים הרבה להתעמק בזה, והאמונה צריכה חיזוק הרבה.

ובמצאות רוב בני אדם אע"פ שאינם כופרים ח"ו, אבל בכל זאת יש חולשה באמונה והם מקטני אמונה, דאע"פ שאדם אומר שהוא מאמין, אבל כשמגיע מצב קשה רואים דבעיקר מאמין בכח הדברים ולא בהקב"ה, כי חסר באמונה, דבזמן שטוב לאדם הוא יכול לרמות את עצמו שהוא מאמין בלב שלם, דמה רע לו, אבל כשמגיע למצב שהוא בצרה רח"ל, אז האמונה האמיתית כמו שמרן החזו"א מפרש (באמונה ובטחון פ"ב) שענין הבטחון הוא האימון שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאתו ית' עכ"ל, והכל בחשבון מדוקדק. דכשאדם נענש ח"ו, זה לאחר שחישבו את מצבו ברוחניות ואת זכות אבותיו, ואת מצב הסביבה, דלפעמים זכות הסביבה גורמת, וכדמצינו במכות (י"א א') שאליהו לא דיבר עם ריב"ל ג' ימים לאחר שארי' אכל אדם במרחק ג' פרסאות ממנו, דכנראה שזכותו הי' צריך להשפיע, שהי' צריך להתפלל.

וכשהקב"ה מעניש רח"ל הכל נלקח בחשבון, העבירות והמצוות של האדם, וחשבון זה לא יכול לעשות אף אחד חוץ מהקב"ה, כמשי"כ הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ב) שיש זכות שהיא כנגד כמה עונות וכו', ואין שוקלין אלא בדעתו של ק-ל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות עכ"ל, ומכניסים בחשבון גם זכות אבות וזכות המקום, ואח"כ נפסק דינו.

וכשאדם יודע שרק כך הוא מקבל, א"כ אפילו שיש אופנים שצריכים לעשות השתדלות, אבל צריך לדעת שלא זה הקובע, אלא הקובע הוא החשבון שמחשבים בשמים, ששם יש חשבון מדוקדק מה שצריך להיות.

וההולך עם חשבון זה, יודע שכל מה שצריך להיות זה לפי מצבו הרוחני עם חשבון כל זכויותיו, והרי ביכלתו להשתפר, ובאותו רגע יכול להיות שינוי במצבו, משום שאז החשבון אחר.

אבל בזמן שאדם נמצא בשלוה, א"א להבחין אם יש בלבו אמונה אמיתית, והמבחן של האמונה האמיתית זה בזמן שנמצא במצב קשה.

וכך רואים דכשמגיע איזה שוטר או פקיד של מס וכדו' אנשים נבהלים מאד, ממי פוחדים, אך זה בן אדם נבהל מכל דבר קטן, וזה מחסרון אמונה, כי אם יודע שהכל מאתו יתב' מה הוא נבהל עכשיו יותר מאתמול, מה אפשר לעשות לו, אבל אם מתחזקים באמונה ויודעים שהקב"ה יכול לעזור, אז אע"פ שאינו בטוח שיהי' לו טוב אבל כבר אינו נבהל, וזה העבודה לראות שלא להיבהל מהסיבה, דעיקר הבהלה משום שחושב שהסיבה היא הגורמת, ואם לא הי' חושב שהסיבה היא העיקר הי' מסתכל על זה בצורה אחרת.

הכל בהשגחה

הצדיק באמונתו יחי' דורש שהאדם יבין שכל המקרים שקורים אינם כלום ולא בהם תלוי הדבר, אלא הקובע במציאות הם רק הזכויות, והסיבות הטבעיות באים רק כדי שלא יִכָּאָה הכל ניסים, כדי שיהי' מקום לטעות, אבל האמת שאם יש זכויות יש במה להנצל ואם לא אז ח"ו לא ינצל, ובזה צריך להתחזק להשריש הכרה זו שאין דבר בעולם שמעלה ומוריד חוץ מהזכויות. וצריכים לדעת ולהאמין שהדברים הגשמיים אין להם שום השפעה, וכמובן דמי שצדיק יותר גדול נעשים לו יותר ניסים, ומי שבמדרגה יותר פחותה ההנהגה עמו יותר בדרך הטבע, אבל גם בדרך הטבע הרי הקב"ה מסתיר את הניסים.

דהנה איך אנחנו חיים כיום, הרי אנחנו מוקפים בגוים שונאים מכל הצדדים אשר תמיד עומדים עלינו לכלותינו ח"ו, אלא שהניסים מוסתרים ופחות גלויים, אבל הכל תלוי במידת הזכויות, אדם הזוכה ניצל, ומי שאינו זוכה רח"ל.

וכפי ששומעים על אנשים שחלו מסיבה לא מובנת ותוך זמן קצר ד' ירחם כבר אינם, וזה הכל כפי שנגזר מהשמים, והקב"ה כבר מסבב את ההזדמנויות, דהיינו את הסיבות הטבעיות, אבל לא זה העיקר, הסיבות הגשמיות הם תוצאה ממה שצריך לגרום לתוצאות הגשמיות, ועיקר הקובע הם הזכויות, ואין אנחנו יודעים חשבונות שמנים למה איירע לאיש פלוני כך וכדו', אבל צריכים לדעת שכל פרט ופרט זה בהשגחה, הכל לפי הזכויות ואין יותר.

עבודת התפילה

ועל כל אחד להחזיר בעצמו את האמונה בד' וזה עבודה לא פשוטה, וחלק גדול מעבודה זו היא בשעת התפילה, כיון שכל תיבות התפילה בנויים על יסודות של אמונה בד', וכשאדם אומרם עם לב, הוא מחזיר בתוכו את רוח תיבות התפילה שנאמרו כולם ברוח הקודש, וכשאומרים אותם בשימת לב בכחם להכניס לאדם רוח טהרה ואמונה חזקה בד'.

ובכל קיום מצוה כשמתבוננים היכן עומדים בעולם, לפני מי עומדים ומה עושים, אז עושים עם לב, לעשות לשם שמים מוכרח להיות שהאדם יתחזק באמונה ובידיעת ד' שאז רואים את הבריאה במבט אחר, ומתבוננים בעולם. בימינו שכל יום נעשים מהפכות גדולות בעולם, כשרואים את הכל באספקלריא של ידיעת ד' רואים בהכל השגחה, הכל בא בחשבון, וכשמסתכלים כך על העולם, מתחזקים ומתעלים באמונה, וכל שיודעים יותר את הנהגת ד' בבריאה שייך יותר אמונה, וכשיודעים פחות אז אע"פ שנקרא מאמין מ"מ האמונה יותר חלשה, דהדרגה היא להיות מאמין אמיתי לדעת ידיעת ד' לראות הנפלאות והנוראות בבריאה ובהנהגתו יתברך, וצריכים לראות את הנהגת ד' בבריאה במבט של תורה.

והנה בכל הזמנים ובפרט בעשרות שנים האחרונות, היו מהפיכות גדולות אשר לפנינו הי' צריך לקחת מאות שנים שיקרה כך, והיום זה קורה ביום אחד, ובפרט בשנים האחרונות ממש נהפכים עולמות ומדינות, והרי זה הנהגת הקב"ה, ואע"פ שאנחנו לא יודעים למה ומדוע, אבל רואים שהקב"ה מנהיג את הבריאה, ואע"פ שתמיד הוא מנהיג, אבל לפעמים הוא מראה יותר, ורק צריך לרצות להתבונן.

וכפי כמה שיותר מסתכלים ורואים את יד ד' מתחזקים יותר באמונה בד', ומשי"כ בפסוק (בצפני ג' ו') הכרתי גוים וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר, זה הכל בכדי שנתרומם ונראה את הנהגת ד' שמנהיג את העולם, וכל מה שרואים יותר את תהפוכות העולם, הכל בכדי להראות לנו שיש רבש"ע, ומה שיותר מתחזקים זה דבר אחר לגמרי, וצריכים להתבונן לראות השגחה בכל דבר, ולפרש כל דבר לראות הנהגת ויד ד' ולהתחזק באמונה.

כח השפעה של אמונה

ואם נתבונן ונלמד מדברי חז"ל, איך צריכים להיות ולהרגיש האמונה, דבגמ' בע"ז (י"א ע"א) מובא על אונקלוס שנתגייר, והקיסר שלח אליו גדוד והתנוכח עמהם בפסוקים ונתגייר, וחזר ושלח גדוד נוסף ואמר להם שלא יאמרו לו כלום, וכשהלכו אמר להם דאין דין העולם נושא אבוקה להאיר לפני אנשים, אבל הקב"ה עשה כן דכתיב וד' הולך לפניו יומם וגו'

וגם הם עמדו ונתגייירו, ואח"כ שלח גדוד שלישי וצוה עליהם ביותר תקיפות שלא ידברו עמו, וכשיצאו והלכו הוא הניח ידו על המזוזה, ואמר להם מנהגו של עולם מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקב"ה עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ שנא' ד' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם, וגם הגדוד הזה התגיייר.

ובאמת הדבר תמוה, הדנה בזמנינו אפילו אם יאמרו להבדיל ליהודים שאינם שומרי תומ"צ דבר זה, דרך העולם שהקטן מאיר לפני הגדול, ואילו כלל ישראל כשהלכו במדבר הקב"ה האיר להם הדרך, וכי כולם יקבלו עליהם עול מלכות שמים ויתחילו לקיים התורה והמצוות, הרי רואים במציאות כמה צריכים לעבוד עד שמוציאים אדם מגשמיותו, והגוים ההם לא היו יותר טובים, ואיך הדברים השפיעו עליהם כל כך עד שהתגייירו.

וכן מה שאמר לאנשי הגדוד השלישי, שמדרך העולם דעבדים מבחוץ ומלך בפנים, אבל הקב"ה שומר מבחוץ ועבדים בפנים, וברבינו חננאל מוסיף שאמר בזה, וכי יש אומה בעולם כמותם, וממה ראו כ"כ להתפעל ולהתגיייר. וצ"ל דאע"פ שכל השומרי תורה ומצוות מאמינים בד', מ"מ יש דרגות באמונה, ולהרגיש את האמונה בד' עם התייחסות זה דרגה גדולה, ואם אונקלוס ה' אומר את דבריו כמו שאנחנו היינו אומרים את דבריו, הם לא היו מתפעלים, אבל אונקלוס הגר ה' ספוג באמונה בד' ובכל הכתוב בתורה.

ולכת הראשונה הוא הוכיח מהפסוקים, ובאמת דאם יוכיחו לגוים בזמנינו מהפסוקים הם לא יתפעלו, דגם בפסוקים אינם מאמינים, אבל כנראה שהם לא היו כך, ומאחר שאמונתו בד' ובתורה היתה כ"כ חזקה, אז דבריו היוצאים מהלב השפיעו על גוים פשוטים ועשה בהם מהפכה, והתגייירו.

ומה הם ראו, הם ראו את האמת, אבל אם ה' חסר משהו בשלימות אמונתו, דלא ה' חי כ"כ מוחשי את האושר של וד' הולך לפניו, לא ה' ביכלתו להשפיע דיבורים אלו על גוים מגושמים.

ורק משום שה' נקי והרגיש את האושר הגדול של כלל ישראל שזכו לד' הולך לפניו, וכן הרגיש את האושר הגדול במה שהקב"ה משמר מבחוץ ועבדים בפנים, וכי יש כזאת אומה בעולם.

ובאמת שהכל מה שיש בבריאה הקב"ה עושה, ולא רק מה שהאיר את הדרך לפני ישראל, אלא דמהדברים שרגילים לראות בבריאה אדם פחות מתפעל, והוא רואה שזורעים צומח ויש לחם לאכול וכו', אבל דבר שאינו כרגיל דהקב"ה הלך והאיר לפניו הדרך, תופש את האדם יותר, והם הרגישו כמה הם מפסידים בזה שאינם יהודים, כמה מאושרים הם יכולים להיות כשיצטרפו לכלל ישראל.

ולגדוד השלישי הראה כמה האושר של כלל ישראל שזוכים לד' שומר, וזה במיוחד במצות מזוזה שיש בה אחדות ד', דהעיקר בק"ש ובמזוזה בהכרת שלימות אחדותו שאין עוד מלבדו, ואז זוכים לעבדים בפנים והמלך שומר מבחוץ, והבינו את האושר של אומה זו שהמלך שומרם מבחוץ.

אבל כל זה לפי שהאמונה היתה מושרשת במהותו וחי בזה, והי' טופח ע"מ להטפוח, והצליח להחדיר בליבותיהם המגושמים השמחה והאושר של יהודי.

ויתכן שחז"ל הביאו לנו המעשה מאונקלוס ללמוד, איך צריך להיות עם האמונה, דאע"פ שכל שומרי תורה מאמינים בד', אבל צריך להרגיש האמונה בדרגה גדולה, דאנשי הגדוד נשלחו להרע לו (ולתופסו להביאו לקיסר, דאל"כ למה שלח גדוד שלם) והתוכחו עמו.

אבל זה כח האדם שמרגיש וחי את האמונה במוחשיות, שהקב"ה האיר הדרך לכלל ישראל, ולגדוד השלישי שהוזהרו ע"י הקיסר שלא לדבר עמו כלל, דפחד שיווכחו באמת, אונקלוס החדיר להם כמה האושר שיש לנו במה שעבדים מבפנים והמלך שומר מבחוץ.

וזה הכל משום שהאמונה האירה וקרנה ממנו, וזה השפיע אפילו על גוים מגושמים והתגייירו, ובאמת שזה דרגות גדולות, אבל אם נדע אולי נתוודע, דלדרגה זו צריכים להגיע, והדרך להגיע לזה הוא ע"י ת"ת ואהבת חסד, וע"י העברה על המידות, דבכל התגברות מתרוממים ומתקרבים להקב"ה, וכפי שיותר מתרוממים אפשר יותר להרגיש ולחיות האמונה, ולהרגיש האושר של כלל ישראל שיהא בביאת המשיח, לא מההנאות הגשמיות, אלא מהשראת השכינה, שיהא ביהמ"ק וקריבו קרבנות, וזה נדרש מאדם לחיות ולהרגיש בחוש את כל מה שכתוב בפסוקים ובחז"ל.

חיזוק ביראה

וכפי כמה שיותר חזקים ביראת שמים מרגישים יותר את האמונה בחוש, ומרגישים שהכל תלוי בהקב"ה שאין אדם נוקף אצבעו למטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז, ב), ובזמנינו צריך חיזוק בזה, דאע"פ שא"א לומר ח"ו שאין אנו מאמינים, מ"מ רואים בכל דבר וכגון בעניני רפואה דאע"פ שצריך להתרפאות וא"א לסמוך על ניסים, אבל הדבר הראשון ששואלים מה פלוני אמר ומה פלוני אמר, יותר מדאי מוכנסים בצד הטבעי ושוכחים את הצד שגרם למחלה.

וכן בעניני פרנסה הרי אמרו חז"ל (בביצה ט"ז א) "שכל מזונותיו של אדם קצובים לו מ"ה עד ר"ה", אבל ניתן מקום לטעות, דבעיני אנשים נראה

שהמצליח בעבודתו הוא העשיר, ומי שאינו מצליח הוא העני, וכן בשאר העניינים, והאדם שוכח שהקב"ה מנהיג את הכל, והעבודה היא רק בגדר חיוב השתדלות, ולא היא שמועילה, אלא הכל בדרך נס וכפי מה שנגזר אבל האדם רואה רק את הדרך הטבעית.

וצריכים לדעת דכפי כמה שמתחזקים, נותנים משמים הרבה פעמים יותר, ואם מתחלשים נחלשים רח"ל, ומי יודע עד איזה מרחק יכולים להגיע, אבל כמה שיותר מתחזקים, מקבלים כוחות שאפשר להתחזק באמונה, שיהי' ברור האמונה עד שמגיעים לדרגת וצדיק באמונתו יחי' כרצונו יתב'.

צורת השתדלות

חז"ל הבינו דהנהגה בבריאה היא למעלה מדרך הטבע, והנה בגמרא בתענית (כ"א א') מובא דהי' פעם שבנ"י רצו לשלוח דורון לקיסר, ואמרו מי ילך, נחום איש גמזו דמלומד בניסים הוא, ונתנו לו ארגז מלא באבנים טובות ומרגליות ולן לילה אחת במלון ובאותו לילה עמדו בעלי המלון והוציאו האבנים טובות ומרגליות ומילאו הארגז בעפר, וכשהגיע עם הדורון לקיסר רצה להרוג את כולם, ואמר שהיהודים עושים ממנו לעג, והגיע אליהו הנביא ונדמה כאחד מהם, ואמר דאולי העפר הזה כעפרו של אברהם אבינו שזרק על אויביו והיו כחרבות, והי' איזה מדינה שהם לא הצליחו לכבושה וניסו לזרוק עליהם העפר הזה והצליחו, עיי"ש כל המעשה.

והנה הגמרא מביאה מעשה זו בכדי לפרש הטעם למה קראו לו "גם זו", לפי שהי' אומר על כל דבר גם זו לטובה, אמנם יש ללמוד מכאן דהנה כלל ישראל רצו לשלוח דורון לקיסר, דצריכים להשתדל בדרך טבעית לשחד את הקיסר במתנות ונתנו ממון רב עבור זה, ואע"פ כן כשרצו לשלוח הם אמרו שישלחו הדורון ביד נחום איש גמזו דמלומד בניסים, ולכאורה למה צריכים ניסים עבור השתדלות טבעית זו.

וע"כ דהבינו דאע"פ שצריכים להשתדל בדרך טבעי, מ"מ הישועה באה למעלה מדרך הטבע, ולכן האדם המיועד לתפקיד כזה אינו אדם מלומד המתמצא בהויית העולם ויודע לדבר עם מלכים, אלא נחום המלומד בניסים ולא כתוב עליו שהי' מיוחד גם בהויית העולם, הוא צריך להיות השליח להביא הדורון.

ובאמת רואים שהוצרכו לו לשליחות הזאת, דאם היו שולחים ביד אחרים והקיסר הי' מקבל העפר ולא הי' הנס עם אליהו, הוא הי' גוזר גזירות קשות ח"ו, אבל כשנחום הלך הי' הנס שאליו הגיע ונדמה להם כאחד מהם ואמר שינסו דאולי זה כעפרו של אברהם אבינו מי הי' עולה בדעתו דבר כזה, אלא רואים שכלל ישראל הבינו שהנהגת ד' בבריאה ובפרט עם בניי' איננה בדרך טבעית, ואע"פ שאדם צריך לעשות כמו הנהגה טבעית, אבל הנהגתו יתב' היא למעלה מדרך הטבע וצריך ניסים בכל רגע.

בעל הבירה

והנה במד"ר (פר' לך לך ל"ט א') איתא א"ר יצחק: משל לאחד שהי' עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה א"ל אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהי' אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקב"ה וא"ל אני הוא בעל העולם עכ"ל.

וצ"ב מה המשל מוסיף להבין יותר, הרי זה ממש כמעשה דבירה, דאברהם הי' מתפלל מי הוא בעל הבירה. ונראה לפרש, דהנה כשאדם יעבור ויראה בירה דולקת בודאי מבין שיש מנהיג לבירה, אבל אינו יכול לדעת מי הוא בעל הבירה, אלא רק ע"י שבעל הבירה יתגלה לו.

וזה חז"ל לימדנו כאן דבלי התגלות מיוחדת שהקב"ה יתקרב להתגלות אל האדם, עד כמה שיגיע בשכלו זה לא יספיק, כי שכלו לא יכול להגיע לזה, וצריך לזה רוח מיוחד ממרום של התגלות אני הוא בעל הבירה.

וההתגלות היא במידה מוגבלת, דכפי גודל יגיעתו להשיג את האמת כך תהי' הרוח ממרום, וכיון שדרישת האמת של אברהם היתה באופן מיוחד ביותר, הוא זכה להתגלות מהקב"ה באופן מיוחד וזכה לנבואה.

שהרי חז"ל דורשים זה על מה שכתב בפרשת לך לך (י"ב א') ויאמר ד' אל אברהם לך לך, וזה היה נבואה, זו היתה הדרגה המיוחדת שאברהם זכה בשביל דרישת האמת שהתייגע בה, איך אפשר לבירה בלי מנהיג, ואז התגלה הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל הבירה.

והיסוד הוא שכל אחד כפי מדתו, עד כמה שיתמסר וייתייגע לדעת את האמת, כפי מדה זו יזכה לסייעתא דשמיא להבין, אבל בלא סייעתא דשמיא א"א להשיג בשום אופן.

וכאותו אדם שראה את הבירה, דאפי' אם ישוטט יום ולילה בסמוך לבירה וישאל אפשר לבירה בלא מנהיג, הוא לא ידע מי הוא בעל הבירה עד שיבוא בעל הבירה ויאמר לו אני הוא בעל הבירה.

וכן אומרים חז"ל דלאחר הכל אברהם הוצרך שהקב"ה יתגלה ויאמר אני הוא בעל הבירה, ובלי זה לא הי' יכול להשיג כלום, כי מדרגה ברוחניות היא חיות, ואדם לא יכול לתת חיות אלא רק לעשות דבר גשמי, ורק בסייעתא דשמיא ישיג חיות. (אילת השחר לך לך י"ב א')

בקשה גדולה: אנא שאו עמנו חלק במשא הוצאת הגליונות כדי שנזכה להמשיך בס"ד

יום היארצייט של המשגיח הגאון הצדיק רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל בעל ה'מכתב מאליהו' נלב"ע כ"ד טבת תשי"ד

רבנו שליט"א, זכה לשמוע שיחות מהגה"צ ר' אליהו דסלר ומזכירים תדיר [וכן היה לו קשר עם הרב דסלר בתקופת שויץ דרך א' בשם לאזן שהיה גר בשויץ והיה קשור להרב דסלר]. וראה מה שהובא בגליון פר' וארא תשע"ד עוד מדברי רבנו עליו.

וזה על הדרך של רבי ישראל, שכל אחד צריך לעשות עבודתו בשלימות, אם זה סנדלר בנעלים, ואם חייט בבגדים, וכן כל אחד באומנותו, ואם לא אז ח"ו האיש הזה יכול למות, ואתה אחראי על זה.

ופעם אחת הלכתי לשמוע את הרב דסלר זצ"ל [וזה הי' בתשעת הימים] ודיבר אז ג"כ כעין זה, והוא לא דיבר על חומר התוצאות של המעשים, רק על החלק הזה שכל אחד בעבודה שלו הוא צריך לעשות שיהי' בסדר, והביא ג"כ את המשל כעין זה, שאם אתה סנדלר צריך לדפוק את המסמרים טוב, ואם אתה נגר תעשה את העבודה טוב. [א"ה, וכידוע מבעלי המוסר (עי' אילת השחר בראשית ה, כב) אהא דאיתא דחנן תופר מנעלים היה, והיה מיוחד יחודים. וביארו שהכונה שיהיה נעלים טובות. ועי' באילה"ש בשם החזו"א].

וכך הוא גם בעבודת הקודש, אם ראש ישיבה או משגיח אומר איזה מילה לא בסדר לבחור, ועי' חז"ל חסר יכול להיות שהבחור יצא ח"ו לרחוב וחלילה... וקשה מאד לצאת ידי חובתו (פרי חיים ק"ב).

בהלכות מרן החזון איש

סיפר רבנו שליט"א שבהלכות מרן החזון איש זי"ע, הלך ליד הרב דסלר, וכשהגיע 'המיטה' לבית הקברות נשאר שניהם בחוץ כי לא נהגו כ"כ להיכנס לבית קברות, ושוחחו שניהם בענין קברי צדיקים, ואמר הרב דסלר לרבנו שליט"א, שקברי צדיקים זה כמו מסחר, שהצדיק אומר להקב"ה אנשים חושבים אותי לצדיק, ואם לא יושעו מבקשתם אז יכול לצאת ח"ו חילול ה' אז אנא תשמע את בקשתם. וציין רבנו שאחרי חודשיים נסתלק הגר"א דסלר בפתאומיות לבית עולמו.

יום היארצייט של הגאון הגדול רבי יששכר מאיר זצ"ל ראש ישיבת הגב"ע נלב"ע כ"ה טבת תשע"א

זה הי' בזמן התנאים והאמוראים, אבל אנחנו בדורינו לכאורה כ"כ קטנים ואין אנו יכולים להשוות את עצמנו לאנשים גדולים כאלו, בשבת (ק"י ב') אמרין אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים וכו', וכי אנו יכולים להידמות אליהם, אבל הקב"ה מראה לנו שגם בדורינו אדם שהי' בעל יסורים נוראים כל ימיו, ועד כדי כך הוא עשה, רואים שאין תירוץ, כל אחד יכול לעשות, אפי' בעל יסורין אפי' עני אפי' עשיר, וזה אנו רוצים לומר שהקב"ה יעזור שיהא ובלע המות לנצח ולא יהי' כאלה אסונות, וצריך לדעת גם היום לא לעזוב את המקום שהתעלו, ה' יעזור שלא יהי' עוד ח"ו בעלי יסורין ויהא רק טוב, אבל לדעת שכל אחד צריך לפעול בשביל להגדיל תורה ולהאדירה.

קברו של הגר"י

אחרי פטירתו של ר' יששכר סיפרו לרבנו שליט"א, שהגאון רבי יששכר זצ"ל קנה חלקת קבר בבית הקברות בפתח תקוה (סגולה) אבל תושבי הקהילה בנתיבות בקשו שיקבר אצלם, שיוכלו להתפלל על קברו. ואמר רבנו: שצודקים בטענתם דודאי יש מעלה להתפלל על קברו שהיה ת"ח גדול ובעל היסורים והקים שם עולה של תורה, וא"כ הוי מקום חשוב לתפילה, וראוי לקבורו בנתיבות, וכן עשו על פיו. (מתוך ס' 'אפקי איל' העומד לראות אור בקרב)

מכתב לישיבת נר זרח

אחרי פטירת הגר"י זצ"ל לקח רבנו שליט"א את ישיבת נר זרח שבמושב זרועה [וכיום במושב עוצם] תחת אחריותו, ולקראת היארצייט כתב רבנו מכתב

טבת תשע"ד. לכבוד בוגרי ישיבת נר זרח' זרועה. מיסודו של ראש הישיבה הגאון רבי יששכר מאיר זצוק"ל

באתי לחזק את כינוס התלמידים שאתם עושים ביום השנה של ראש הישיבה זצוק"ל לזכרו ולעילוי נשמתו, ובפרט שזה נעשה ע"י סיום הש"ס שלמדו ובוודאי הי' רצונו ללמוד וללמד ולעשות חיזוק בתלמוד התורה. וכן הקונטרס 'משנה שחר שכי' ליקוט מדבריו בענין תלמוד תורה שהוא דובב שפתי ישנים כמבואר בחז"ל יבמות צז: כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתיו מדובבות בקבר.

וגדולים צדיקים וכו', שעכשיו הישיבה הזו שיוסד ממשיכה, ובס"ד מתחזקת בריבוי תלמידים מצויינים מתלמידי הישיבה דאורחות תורה ובהנהגת ראשי הישיבה שליט"א, ובוודאי הי' זה רצון הגר"י מאיר זצוק"ל בהעמדת מקום תורה זה שהכל מיסודו.

יה"ר שתזכו לסייעתא דשמיא והרבות תורה וקדושה.

א, ל שטינמן

עילוי בדורו

סיפר רבנו שמע מהגהרש"ז ריגר זצ"ל, שהרב דסלר כבר בבחרותו היה עילוי גדול בתורה וביראה, והיה מהבחורים הכי מבוקשים בשעתו.

השיחות העמוקות

שח רבנו: כשהגיע הגה"צ ר' אליהו דסלר זצ"ל לכהן כמשגיח בישיבת פונביז' שמעתי שהוא מוסר שיחות עמוקות מאוד, ונסעתי כמה פעמים מכפר סבא לשמוע את השיחות שלו.

עד היכן חובת האחריות

שח רבנו: אחרי פטירת רבי ישראל סלנטר זצ"ל אמרו: כי היות ובפמליא של מעלה דנים הצדיקים שחיו באותו דור [שהם יודעים את כל הקשיים והנסיגות שבדורם] לכן עכשיו שרבי ישראל יושב ודן בשמים, והוא הי' זהיר ומזהיר מאד בעניני משא ומתן, צריך מאד לדקדק בזה.

והמגיד מקלם, שהי' נחשב כתלמיד של רבי ישראל זצ"ל, והי' צדיק גדול מאד, הי' מתאר את הדברים, שאם למשל א' הוא סנדלר, ולא תיקן כ"כ טוב את הנעלים, והאיש הזה הי' עני והלך עם הנעלים האלו ככה, ועי"ז שלא תיקן אותם כ"כ טוב הוא התקרר בחורף, וקיבל דלקת ריאות, ומת רח"ל, עכשיו יתבעו אותו, אתה הרגת בן אדם! והוא יתפלא האם אני הרגתי בן אדם?! ויראו לו כן, היות ואתה לא תיקנת את הנעלים טוב לכן מת אותו אדם, ואם היית מתקן יותר טוב, האיש הזה לא הי' מת, נמצא שאתה אשם והרגת בן אדם! ככה הוא הי' מתאר.

החיוב לכל אחד

בערוב ימיו של הגאון ר' יששכר זצ"ל כשכבר היה חולה גדול, ומ"מ נסע לחו"ל להחזקת התורה. ושאלוהו מקרוביו כיצד נוסע ומתאמץ כל כך במצב כזה. וענה שכשאני רואה את הגר"י שליט"א שהוא יותר זקן ממני, ונוסע לכל מקום לחזק את התורה, א"כ זה מחייב כל אחד להתאמץ יותר מכפי יכולתו למען התורה הקדושה.

הספד רבנו

בחולין (צ"א ב') מבואר דבהליכת יעקב לחרן לאחר שעבר את הר המוריה, אע"פ שעדיין לא הי' שם ביהמ"ק הוא התאונן ואמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי שם, ולאחר שנתן דעתו לחזור קצפה לו הארץ עי"ש, והנה לא נזכר שיש חיוב לאדם להתפלל במקום שהתפללו שם אבותיו, וע"כ כיון שאבותיו התפללו במקום הזה הם התעלו ברוחניות, וכשעוברים במקום שהי' התעלות ברוחניות א"א לעבור בלי כלום, אלא צריך לעשות מאמצים בכדי להתעלות, ויעקב אבינו אמר בביקורת על עצמו אפשר שעברתי במקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי שם, ורצה לחזור ואז עשה הקב"ה נס שתקפוץ הארץ.

והנה אנחנו אנשים קטנים מאוד ולא יכולים להידמות לאבות הקדושים ואפי' לא לדורות אחריהם, אבל זה יכולים לדעת שבמקום שבו נתעלו צריך שלא לעזוב, לשמור שיהי' לו טוב ולמשפחתו, כל אחד צריך לייקר ולכבד את המקום שהתעלה בו.

ביומא (ל"ה ב') איתא תנו רבנן עני ועשיר ורשע באין לדין, לפני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו כלום עני הייתי יותר מההלל, אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרעפיק, חציו היה נותן לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו, פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס עלה ונתלה וישב על פי ארובה וכו' אמרו אותו היום ערב שבת היה ותקופת טבת היתה וירד עליו שלג מן השמים, כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון אבטליון אחי בכל יום הבית מאיר והיום אפל שמא יום המעונן הוא, הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג פרקוהו והרחיצוהו וסיכוהו והושיבוהו כנגד המדרה, אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת, עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר הייתי יותר מרבי אלעזר וכו', רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי, אומרים לו כלום נאה הייתי מיוסף, אמרו עליו על יוסף הצדיק וכו', נמצא הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים.

להערות הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון. ולתרומות והנצחות נא לפנות: keiltarog@gmail.com או ל

0527680034 בין הסדרים או בת. ד. 5397 ירושלים או בפקס 0722164414 ולציין עבור כאיל תערוג